

SAATESÕNA

Kümme aastat tagasi toimunud augustisõda oli lühike, ent intensiivne sõjaline konflikt Venemaa ja Georgia vahel, mis ei raputanud külma sõja järgse Euroopa julgeolekuarhitektuuri alustalasid. See ei olnud lääneriikidele ka esimeseks härekellaks Venemaa agressiivsuse kasvu ja jõu kasutamise kohta oma huvide eesmärgil. Konfliktist tegid kindlasti oma järeldused ja asusid muudatusi ellu viima eelkõige riiklikud relvajõud ning luureteenistused nii Läänes kui ka mujal maailmas. Poliitiliste ja majanduslike rahvusvaheliste suhete seisukohalt ei toimunud aga eriti radikaalseid muudatusi või kui toimusidki, siis olid need pigem lühiajalised. Kümme aastat on piisav aeg, et vaadata tagasi selle konflikti tagamaadele (puhkemisele, kulgemisele ja järelkajadele), selgitamaks välja uusi nüansse ja suundi, mis tol ajal võisid jääda märkamata. Siinse kogumiku eesmärk ongi uurida, kas Venemaa käitumises ja tegutsemises viimase kümne aasta jooksul on võimalik leida mingeid üldisi suundi. Seejuures keskendutakse eelkõige hübriidsõja tegevustele ning sõjalise jõu kasutamisele kui Venemaa naaberriikide jaoks kõige ohtlikumale tegevusele. Need kümme aastat on andnud mõlemale toonasele vaenupoolele, aga laiemalt ka NATO-le ja rahvusvahelisele kogukonnale võimaluse tehtud vigadest nii mõndagi õppida. Georgia ja eriti sellele järgnenud Ukraina konflikti valguses tuleb arvestada tõsiasjaga, et Venemaa poliitiline käitumine oma naabrite suhtes jääb ka edaspidi ettearvamatuks ning diplomaatilised pingutused uusi kriise ära hoida ei pruugi alati oodatud vilja kanda. Venemaa on selle kümne aasta jooksul sihikindlalt arendanud ja ka katsetanud oma hübriidsõjapidamise võimet ning meil tuleb oma riigikaitse huvides teha selle põhjal tõsised järeldused.

David Dartšiašvili (Darchiashvili) annab ülevaate 2008. aasta sõja ajal toimunud ideoloogiate kokkupõrke vaatepunktist ning tutvustab Venemaa tollaegset retoorikat, millega agressiooni õigustati. Autor tõdeb, et 2008. aasta sõja puhul saab tagantjärele identifitseerida paljusid tänapäeva hübriidsõja meetodeid ja ilminguid. Autori väitel oli sõjalise initsiatiivi haaranud Georgia president Venemaa hübriidsõjategevuse ja sihipärase õõnestustegevuse tõttu nurka surutud. Põhilisim hübriidsõja ilming on piiri kadumine rahu ja sõja vahel. See fenomen tekitas maailmas segadust ka 2013. aasta veebruaris toimunud Krimmi poolsaare okupeerimise ajal. Kui võrrelda Krimmi hõivamist ja hilisemat Ida-Ukrainas alanud Venemaa

mahitatud tavatut sõjapidamist nende tegevustega, mida Venemaa viis ellu juba mitu aastat enne 2008. aasta augusti agressiooniakti, on paralleelid ilmsed. Ulatuslik infosõja kampaania, mittesõjaline survevestamine, riigisiseste nõrkuste ärakasutamine, väga agressiivne relvajõudude tegevus lahinguruumis, mis oli kombineeritud poliitilise tasandi salgava või tähelepanu kõvale juhtiva retoorikaga – kõik need on paraku võimalikud Venemaa tegevused, millega tema väiksemad naabrid peavad arvestama.

Egbert Jahn arutleb põhjalikumalt külmutatud konfliktide tekke, arengu ja võimalike lahenduste üle võrreldes Kosovo, Abhaasia ning Lõuna-Osseetia juhtumeid nii ajaloolisest, sotsiaalsest kui ka rahvusvahelise õiguse aspektist. Ent sarnaseid territooriume, mille elanikud soovivad suuremat autonoomiat või iseseisvust, on maailmas veel ning ka seal on säärase püüdluste aktiveerumisel oht uute külmutatud konfliktide tekkeks. Autor toob ühe võimaliku, ent poliitiliselt sageli mitte kõige lihtsama lahendusena välja n-ö rindejoone õgvendamise, eriti piirkondades, kus etniliste gruppide asualade piirid ei ühti konflikti käigus külmutatud poliitiliste piiridega. Külmutatud konfliktidega seotud probleeme raskendab veelgi suurriikide kaudne osalus konfliktis. Isegi siis, kui kohalikud oleksid suutelised kokkuleppele jõudma, ei soovi kuigi kergelt teis(t)ele järeleandmisi teha suurriigid, kelle jaoks on sageli tegu lihtsalt ühe huvide kokkupõrke piirkonnaga paljudest. See on ka praegu üks peamisi tüliküsimusi Kosovo ja Georgia puhul.

Kolonel **Riho Ühtegi** vaatleb oma artikli alguses hübriidsõja kui mõiste tausta ning selgitab, miks see ei ole nii uudne nähtus kui avaliku meedia põhjal võiks arvata. Autor käsitab 2008. aasta sõda hübriidsõja perspektiivis ning näitab, kuidas Venemaa on Georgiat läbi aegade mitmes erinevas hübriidsõja valdkonnas survevestanud. 2008. aasta suveks oli nii muude asjaolude tõttu kujunenud kui ka Venemaa kujundanud soodsad tingimused hübriidsõja edundamiseks sõjalises liinis. Selle kasutaski Venemaa 2008. aasta augustis oskuslikult ära, toetades sõjalisi jõupingutusi samal ajal ka teistes hübriidsõja valdkondades eelkõige informatsiooni ja diplomaatiaga. Kogu konfliktist õpiti Venemaal palju ning õpitud kasutati veelgi oskuslikumalt ära kuus aastat hiljem Ukraina vastu. Võrreldes Georgia-vastase operatsiooniga rakendati Ukrainas ka mitmeid erinevaid võimeid ja erinevat taktikat, millest osa õigustas end, osa jällegi mitte. Ühtegi toob välja põhilised operatsioonikeskkonna elemendid, mis soodustavad Venemaa hübriidsõja pidamist, kuid need ei tähenda tingimata Venemaa jaoks soovitud lõpptulemuse saavutamist, sest oluline on ka ohverriigi enda käitumine ning laiem rahvusvaheline keskkond. Selliste mitmekesiste mõjutegurite korral on õigustatud autori hoiatus, et Venemaa võib oma konventsionaalsete võimete suurenedes

keskenduda oma huvide saavutamisel taas kord eelkõige tavavägedele kui töökindlaimale meetmele, jättes hübriidsõja toetavaks jõupingutuseks.

Kolonel **Zdzislaw Śliwa**, **Viljar Veebel** ja **Maxime Lebrun** tutvustavad oma artiklis hübriidsõja taktikat, mida Venemaa on viimase kümne aasta jooksul oma naabrite suhtes kasutanud. Ühe murettekitavama joonena tuuakse välja Venemaa ükskõiksus ja hoolimatus selle taktika elluviimisel, kus ei peljata võimalikke tagasilööke. Siiski püüab Venemaa nende tegevuste juures jääda piisavalt anonüümseks ja oma vahetut osalust varjata, et ohverriikidel poleks võimalust rahvusvahelisele õigusele tuginedes jõuliselt vastata. Autorid toovad välja erinevad põhjendused, miks Venemaa on just hübriidtaktikat hakanud kasutama nii oma naabrite kui ka laiemalt Lääne mõjutamiseks. Kirjeldades Venemaa hübriidtaktika võimalikku rakendamist NATO vastu, loetlevad autorid ka mitmeid soovitusi, mida allianss ja selle liikmesriigid peaksid arvesse võtma. Muuhulgas peavad liitlased ühtlustama oma arusaamu hübriidsõja olemusest ja hübriidtaktika väljunditest erinevates ühiskondades, et kujundada ühtset ja koordineeritud vastust Venemaa lõhestuspüüdele.

Kapten **René Värk** keskendub oma artiklis relvastatud jõu kasutamise õiguspärasusele 2008. aasta augustisõjas nii Venemaa kui ka Georgia vaatepunktist. Rahvusvaheline õigus ei anna sellistes olukordades alati üheselt mõistetavat vastust küsimusele, kumb osapool on konflikti alustamises süüdi. Kuigi konflikti puhkemist ja kulgu põhjalikult lahanud Tagliavini raportis tuuakse välja, et sõjalist operatsiooni alustas Georgia 7. augustil kell 23.35, selgitab Värk oma analüüsis, millistest rahvusvahelise õiguse aspektidest lähtuvalt ei saa Georgiat pidada peamiseks agressoriks ja sõja vallapäästjaks. Ehk huvitavaim on autori kriitika osaliselt ka Tagliavini raportis leiduvate küsitavuste ja suisa rahvusvahelise õiguse väärtõlgenduste kohta, mida Venemaa asus hoolega levitama juba konflikti esimestel päevadel. Värk näitab otseselt, kuidas Lõuna-Osseetia puhul ei olnud tegemist riigiga, mistõttu on tühised Venemaa ja Lõuna-Osseetia liidrite väited ÜRO harta raames teostatava enesekaitse kohta. Teine autori välja toodud probleemvaldkond on relvastatud jõu kasutamine oma territoriaalse terviklikkuse taastamiseks. See on argument, millele Georgia ka toona apelleeris, kuid mida Venemaa ägedalt tõrjus. Ometi oli Venemaal endal u 10–15 aastat varem nii juriidiliselt kui ka sisuliselt täpselt samasugune proovikivi Tšetšeenia näol, mille relvastatud jõuga lahendamise õiguspärasuses ei kahelnud toona ükski riik ega rahvusvaheline organisatsioon. Siiski ei ole Georgia konflikti puhul tegu klassikalise sündroomiga „*Quod licet Iovi non licet bovi*“. Abhaasia ja Lõuna-Osseetia staatuse ning 2008. aasta augustisõja

õigusliku tõlgendamise muutis toona veelgi keerukamaks see, et 2008. aasta alguses kuulutati välja Kosovo iseseisvus, mida tunnustasid kohe ka lääne-riigid. Tasub meenutada, et Kosovo puhul oli algselt tegu Serbia Vabariigi ühe osaga. Värk ei anna oma käsituses ühest hinnangut neile erinevatele jutumitele, vaid üldistab nende juhtumitega kaasnenud õiguslikke aspekte ning lünki rahvusvahelises õiguses. Tuleb rõhutada, et Tagliavini raportil ei ole õiguslikus mõistes tähtsust, ent paraku on sellistel raportitel suur mõju poliitika ning tänapäeval ehk olulisemanagi infovälja kujundamisele. Konfliktide käigus ja nende järel on infoväljal tänapäeval olulisemgi roll kui õiguslikel aspektidel, sest oskuslik infoedastus mõjutab palju enam kui sageli raskesti mõistetavad ja lünklikud juriidilised tõestuskäigud.

Lila Gvelesiani ja **Holger Mölder** kirjeldavad oma artiklis põhjalikult Venemaa jõupingutusi säilitada Taga-Kaukaasia regioonis oma mõjuvõimu ja takistada sealsete riikide vaheliste tülikäsimuste lahendamist. Peamiseks Venemaa kasutatavaks vahendiks on autorite sõnul erinevatele riikidele julgeolekudilemma tekitamine destabiliseerimise ja konfliktide õhutamise teel, mille lahendamiseks pakub Venemaa usinalt oma abi, pannes ohverriigid sundseisu, sest alternatiivide rakendamine üksnes halvendaks julgeolekuolukorda. Autorite hinnangul jääb Venemaa huvi Taga-Kaukaasia suhtes püsivaks, kuna see on Euroopa ja Aasia vahel üks peamisi transiitsoone, mille kaudu transporditakse eelkõige selliseid energiaallikaid nagu nafta ja maagaas.

Erukindral **Ants Laaneots**, kes on kümne aasta tagust konflikti varem juba põhjalikumalt uurinud, käsitleb oma kirjutises seekord laiemat poliitilist konteksti, et selgitada Venemaa välis- ja julgeolekupoliitilise agressiivsuse tagamaid. Autor seostab Venemaa suurenenud agressiivsust otseselt nii president Putini võimuletuleku kui ka energiakandjate müügist saadud ressursside suunamisega Venemaa relvajõududesse. Laaneots kirjeldab põhjalikult seda, kuidas ressursside oskuslik ärakasutamine, ümberstruktureerimine ja Georgia sõja õppetundide adekvaatne rakendamine on aidanud Venemaa relvajõududel alates 2008. aastast jõudsalt areneda. Ta seostab Venemaal toimunut Ukraina kontekstiga ning näitab, kuidas sai praegune Venemaa ja Ukraina konflikt tekkida ning miks suutis Venemaa alul edu saavutada, ent hiljem siiski takerdus. Siinjuures toob autor välja ka mitmeid paralleele kümne kuni viieteistkümne aasta taguste sündmustega Georgias, näidates konkreetseid etappe ja Venemaa tegevusi aktiivse konflikti puhkemise eel. Lisaks eelnevale kirjeldab erukindral ka ideoloogilist tausta, millele tugineb tänapäeva Venemaad valitseva režiimi välis- ja julgeolekupoliitika. Doktrinaalses raamatusarjas „Projekt Venemaa“ püstitatakse

Venemaa jaoks kaks strateegilist eesmärki: lähemas perspektiivis taastada kontroll nõukogude ruumi üle ja pikemas perspektiivis saada globaalseks administraatoriks. President Putini 2007. aasta Müncheni julgeolekukonverentsil peetud kõne ning sellele järgnenud Venemaa edasine retoorika ja käitumine nii oma lähiümbruses kui ka rahvusvahelisel areenil näitavad, et Venemaa püüab rakendada mainitud raamatusarja põhiideid, lammutades Lääne ühtsust ja pürgides üheks määrava tähtsusega globaalseks jõuks.

Toimetajad

Karl Salum ja Andres Saumets

Tartu, oktoober 2018